

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

УДК 378.12(410)

Чорна О.А.

В статті йдеться про рівні та особливості підготовки вчителів іноземних мов та англійської як іноземної у Великій Британії. Також в статті йдеться про особливості розвитку британської педагогічної освіти на сучасному етапі.

Ключові слова: підготовка вчителів, англійська як іноземна, Велика Британія, рівні кваліфікації.

ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ- ФИЛОЛОГОВ В ВЕЛИКОБРИТАНИИ

Чёрная Е.А.

В статье речь идет об уровнях и особенностях подготовки учителей иностранных языков и английского языка как иностранного в Великобритании. Также в статье идет речь об особенностях развития британского педагогического образования на современном этапе.

Ключевые слова: подготовка учителей, английский язык как иностранный, Великобритания, уровни квалификаций.

THE PECULIARITIES OF MODERN LANGUAGE TEACHER TRAINING IN GREAT BRITAIN

Chorna O.A.

The article gives a short review of the qualifications and specific features in training teachers of foreign languages and TESOL in Great Britain. It also reveals the peculiarities of the present pedagogic education in Britain.

Key words: teacher training, ESL, EFL, TESOL, Great Britain, qualification levels.

Державні документи з питань освіти (Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція педагогічної освіти, Державна програма «Вчитель» та інші), обґрунтовуючи головні цілі і принципи реформування української системи освіти, найважливішим стратегічним завданням визначають її інтеграцію в світовий і європейський культурно-освітній простір, що актуалізує дослідження, аналіз та вивчення світового й європейського передового педагогічного досвіду щодо реформування національних систем освіти розвинених країн Європи і світу, їх забезпечення висококваліфікованими педагогічними кадрами та підвищення конкурентоспроможності країн на світовому ринку завдяки поліпшенню якості освітніх послуг. У цьому процесі в країнах Європи (Німеччина, Велика Британія, Франція, країни Скандинавії та інші) провідну роль відіграють як учителі загальноосвітніх шкіл, так і викладачі вищих навчальних закладів, до оптимізації професійної підготовки яких з

великою увагою ставляться державні й урядові установи й організації. Для прикладу, протягом тривалої історії розвитку освітньої системи Великої Британії вона неодноразово переживала бурхливі періоди реформування, щоразу виходячи на якісно новий ступінь функціонування, що забезпечило державі провідні позиції у Європейській співдружності в багатьох галузях соціально-економічного життя, у чому значну роль відіграв учительський корпус країни, досвід підготовки якого заслуговує на увагу і вивчення. Про це свідчить і визнання дипломів вищих навчальних закладів Великої Британії практично в усіх країнах світу.

Актуальними для наукового пошуку в цьому контексті є 1) вивчення позитивного досвіду підготовки педагогічних кадрів для школи у Великій Британії, зокрема вчителів-філологів (як за традиційними формами, так і дистанційними); 2) дослідження порівняльних характеристик національних систем освіти; 3) розгляд нормативно-правової бази, яка має на меті урегулювати освітні процеси в європейському культурному просторі; 4) роз'яснення одне одному власних національних освітніх традицій, забезпечення їх ефективного взаємодії на основі взаємодоповнення.

Отже, **метою** статті є розкриття основних тенденцій та особливостей традиційної та дистанційної підготовки вчителів англійської та іноземних мов у Великій Британії.

Для досягнення мети було досліджено праці вітчизняних дослідників: Л. Пуховської, В. Базуріної, І. Задорожної, А. Парінова, а також низку нормативних документів та доповідей центральних британських та європейських освітніх організацій. Але варто відзначити науковців та дослідників, які займалися даною проблематикою крім уже вказаних. Значну увагу вітчизняні дослідники приділяють вивченню системи педагогічної освіти у Великій Британії, зокрема, досліджувались: теорія і практика навчання студентів у педагогічних коледжах Англії в 70-80 роках ХХ ст. (О.Ю. Леонтєва); реформування вищої педагогічної освіти в Англії в 80-90 роках ХХ ст. (А.В. Парінов); професійна педагогічна підготовка вчителів у Великій Британії в 90-х роках ХХ ст. (Н.П. Яцишин); формування педагогічної майстерності вчителя в Англії й Уельсі (Ю.В. Кіщенко); розвиток мовної освіти в середніх і вищих навчальних закладах (О.Ю. Кузнецова); стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії й Уельсі (Н.М. Авшенко) та ін.

Спіраючись на результати ґрунтовного аналізу особливостей розвитку педагогічної освіти в країнах Європи, здійсненого професором Л.П. Пуховською, можна зробити висновок про те, що на початку ХХІ століття суттєво змінюються роль і функції вчителя у середній школі та у суспільстві у цілому. По-перше, вчитель вже не має морального права залишатися тільки передавачем знань, він має стати організатором самостійної активної пізнавальної діяльності учня, формуючи у нього механізми самостійного пізнання світу і себе у світі та механізми культуротворення, творчої діяльності. По-друге, інформаційні технології, все активніше включаючись у навчальний процес, спонукають сучасного вчителя до безперервної самоосвітньої діяльності, до підвищення рівня своєї професійної компетентності і майстерності, що мають реалізовуватися запровадженням у навчально-виховний процес все нових і нових освітніх технологій [4, 23-59].

Розвиток педагогічної освіти у Великій Британії протягом останніх двох десятиліть характеризується наступним чином:

1) відбувається оновлення педагогічної освіти як результат реформ. Професор Л.П. Пуховська робить висновок про те, що освітні реформи кінця 1980 – початку 1990 років, які, в першу чергу, торкалися середньої школи, спричинили й модернізацію педагогічної освіти, як підсистеми освітньої галузі країни [4, 23-59]. Процес оновлення педагогічної освіти Великої Британії значною мірою залежить від загальноєвропейських інтеграційних процесів та характеризується, за висновком А.В. Парінова [3], тенденцією до стандартизації професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів;

2) за висновками В.М. Базуріної, активізувалися процеси зближення університетського та інститутського типів педагогічної освіти, педагогічна освіта увійшла в систему вищої школи, впроваджено механізм визнання ступенів та дипломів у всіх регіонах країни [1, 74-76];

3) відбувається модернізація структури педагогічної освіти, що сприяла реорганізації спеціалізованих трирічних педагогічних коледжів у багатопрофільні інститути вищої освіти. Чотирирічна програма навчання у закладах цього типу завершується присудженням випускникам наукового ступеня бакалавра педагогіки зі статусом кваліфікованого вчителя (QTS) [1, 74-76];

4) структурні зміни педагогічної освіти позначилися на традиційних національних моделях підготовки вчителів і призвели до висунування на перший план двох найголовніших напрямків здобуття педагогічної освіти: перший передбачає чотирирічну інститутську підготовку зі здобуттям ступеня бакалавра освіти та другий, що полягає в однорічній педагогічній підготовці на базі університетської освіти з наданням сертифікату у галузі освіти;

5) крім того, завдяки реформам посилюється партнерство і взаємодія середньої і вищої ланок системи освіти, коли до професійної підготовки вчителів долучається корпус досвідчених шкільних учителів, що веде до більш тісного поєднання теоретичної і практичної професійної підготовки майбутнього вчителя, чому сприяє і взаємодія науки й освіти. Центр професійно-педагогічної підготовки транслюється у школу, яка розглядається як партнер вищого навчального закладу в підготовці майбутнього вчителя.

Відповідно до Загальноєвропейської системи мовної компетенції (Common European Framework) мету навчання мов ґрунтовно змінено: замість вивчення однієї, двох чи більше мов (кожної окремо, можливо навіть із носієм мови) метою мовної освіти вбачається розвиток лінгвістичної бази з усіма можливими лінгвістичними компетенціями. Крім того, визнаючи, що вивчення мови – завдання навчання протягом життя, особливої важливості набуває розвиток мотивації, навичок і впевненості в успішному мовному досвіді поза школою [5].

Що стосується підготовки вчителів-філологів у Великій Британії, вона ведеться у кількох напрямках, кожен з яких має свої особливості, а саме: вчитель англійської мови як рідної (лінгвістика) та як іноземної (TESOL); вчитель іноземних мов (класичних та сучасних) і, крім того, культурознавчі студії (наприклад, американські, де вивчається американська культура і література). Зупинимось докладніше на шляхах підготовки вчителів англійської мови та іноземних мов.

У Великій Британії існує два типи підготовки майбутніх учителів іноземних мов. В обох випадках студенти проходять підготовку у вищому навчальному закладі (університеті, інституті тощо) протягом 3-4 років. Є пропозиції щодо скорочення терміну підготовки бакалаврів у Великій Британії з 4-х до 3-х років, якщо студенти протягом року проходять педагогічну практику у школі; інший шлях підготовки вчителів іноземних мов у Великій Британії розрахований на студентів, які вже отримали 1-й ступінь — бакалавра мистецтв (Bachelor of Arts) після 3-х або 4-х років навчання в університеті. Ця підготовка передбачає річний курс навчання, після якого вони отримують сертифікат PGCE (post-graduate certificate in education — сертифікат післядипломної освіти). Курс PGCE зосереджує увагу на доцільному поєднанні теоретичного та практичного матеріалу і включає педагогічну практику (15 тижнів).

Цікавим і актуальним є те, що майбутні вчителі іноземних мов у Великій Британії, як правило, проходять стажування у країні, мову якої вивчають, від 3-х до 12-ти тижнів. Майже кожний десятий учитель проходить стажування за кордоном. Саме цей позитивний досвід Великої Британії, на нашу думку, варто взяти до уваги при підготовці фахівців з іноземних мов в Україні. З метою підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов у Великій Британії існують короткотермінові курси та конференції, що їх організовують департамент освіти (DFE — Department for Education), науково-дослідний центр інформації з вивчення іноземних мов (CILT — Centre for Information on Language Teaching and Research) та асоціація вчителів іноземних мов.

Досліджуючи особливості професійної підготовки вчителів іноземних мов у Великій Британії, В.М.Базуріна робить висновок про те, що у 90-х роках ХХ століття державною концепцією забезпечується підготовка вчителя-експерта до роботи у школах різних типів, а педагогічна практика у школах є необхідним елементом процесу підготовки — на її реалізацію відводиться до 25% загального обсягу навчальних годин (при цьому викладання курсів і спецкурсів переноситься у школи, а не в педагогічні коледжі). Такий підхід поєднує теорію навчання з практичним досвідом роботи, інтегруючи здобуті знання у практику повсякденної роботи вчителя. Крім того, авторка звертає увагу на наступну особливість підготовки вчителів іноземних мов: відбувається зростання самостійності професійної діяльності вчителя у зв'язку із посиленням уваги до вивчення іноземних мов, з одного боку, та чітка регламентація праці педагога загальнодержавним навчальним планом — з іншого; перегляд переліку іноземних мов, що вивчаються у школі, а також співвідношення між ними; передусім, це стосується включення в навчальний план рідної (неанглійської) та другої іноземної мови; орієнтація мовної освіти на особистість учня, у результаті чого він дістає можливість самостійно обирати мову для вивчення [1, с. 31-76].

Ще однією цікавою особливістю організації процесу вивчення іноземних мов у Британії є те, що практичний курс викладається асистентами — носіями відповідної мови. Цей досвід також варто взяти до уваги при підготовці фахівців іноземної мови в Україні, тим більше зважаючи на той факт, що нові інформаційні технології уможливають спілкування та викладання мови

носями без фізичної наявності останнього, а через Інтернет-мережу (синхронно та асинхронно).

У Великій Британії поряд із підготовкою вчителів іноземних мов здійснюється підготовка вчителів англійської мови як рідної та як іноземної. Останній напрям нас цікавить найбільше, адже в Україні готують вчителів англійської мови як іноземної. Для забезпечення потреб двомовних учнів, які навчаються у школах Великої Британії, емігрантів, а також іноземних громадян, які бажають вивчати англійську мову в професійних цілях, у країні здійснюється підготовка вчителів англійської мови як іноземної. Вона розрахована як на британців, так і на представників інших держав.

В зарубіжній літературі існує достатньо багато термінів-акронімів для позначення підготовки вчителів чи варіанту англійської мови: ELT – навчання англійської мови; EAL – англійська як набута мова; EFL – англійська як іноземна мова; ESL – англійська як друга мова; ESOL – англійська для тих, хто розмовляє іншими мовами; ELTA – навчання англійської мови дорослих; TEFL – навчання англійської як іноземної мови), але переважно вживається термін навчання англійської тих, хто розмовляє іншими мовами (Teaching English to Speakers of Other Languages - TESOL). У цілому, TESOL включає навчання англійської як іноземної (Teaching English as a Foreign Language – TEFL) та навчання англійської як другої мови (Teaching English as a Second Language – TESL) [6; 7]. У Великій Британії у 90-х рр. була створена асоціація закладів із підготовки вчителів англійської мови як іноземної (the British Association of TESOL Qualifying Institutions – BATQI). До її складу входили британські коледжі, мовні школи та університети, які готують відповідних спеціалістів. У 2001 після розпуску IELTDHE (Institute for English Language Teacher Development in Higher Education) та BATQI (British Association of TESOL Qualifying Institutions) була створена нова Асоціація сприяння якості навчання англійської тих, хто розмовляє іншими мовами (The Association for the Promotion of Quality in TESOL Education - QuiTE) [8]. До цієї асоціації входять представники різних секторів: університетів, інститутів післядипломної освіти, екзаменаційних комісій, приватних організацій та інститутів Великої Британії, але планується залучення також іноземних партнерів. Метою цієї добровільної неприбуткової асоціації є об'єднання і підтримка вчителів та методистів усіх сфер навчання англійської тих, хто розмовляє іншими мовами (TESOL). Хоча, функцію акредитації курсів вказаної сфери після розпуску асоціації закладів із підготовки вчителів англійської мови як іноземної (BATQI) зараз виконує британське управління з питань кваліфікацій та навчальних планів (UK Qualifications and Curriculum Authority - QCA) у співпраці з департаментом з питань кваліфікацій та екзаменів (the Office of the Qualifications and Examinations Regulator - Ofqual). Можливості працевлаштування випускника напряму залежать від наявності такої акредитації. Крім того, бажаним працювати у державному секторі необхідно отримати статус кваліфікованого вчителя (QTS).

Загалом, підготовка вчителів англійської як іноземної ведеться на початковому рівні (initial teacher training - ІТТ) та підвищення кваліфікації (post-initial teacher training) і в залежності від набутої кваліфікації така підготовка вже здійснюється на кількох підрівнях (вони відрізняються між собою сфе-

рою спрямованості, вступними вимогами, тривалістю та вартістю навчання, якістю підготовки та можливостями працевлаштування для випускників) [6]:

1) курси на отримання сертифікатів. До них належать:

- сертифікат у галузі навчання англійської як іноземної (Certificate in TEFL). Наприклад, Кембріджський сертифікат у галузі навчання англійської мови як іноземної дорослих (Cambridge / RSA Certificate in English Language Teaching to Adults — CELTA), сертифікат у галузі навчання англійської молодших школярів (Certificate in English Language Teaching to Young Learners - CELTYL) чи сертифікат у галузі навчання англійської тих, хто розмовляє іншими мовами Лондонського коледжу Трініті (Trinity College London Certificate in Teaching English to Speakers of Other Languages — Cert.TESOL);
- сертифікат післядипломного навчання фахівців англійської для тих, хто розмовляє іншими мовами (Certificate in Further Education Teaching (stage 3) for ESOL Subject Specialists) — нова кваліфікація введена у 2004;
- сертифікат підвищення кваліфікації у галузі навчання англійської мови (In-Service Certificate for English Language Teaching - ICELT) - передбачений для працюючих британських та іноземних вчителів англійської задля підвищення їх кваліфікації.

2) курси на здобуття дипломів тривалістю від 8 до 10 тижнів. Серед них — Кембріджський диплом у галузі навчання англійської мови як іноземної для дорослих (Cambridge / RSA Diploma in English Language Teaching to Adults — DELTA) чи диплом Лондонського коледжу Трініті (a Trinity College London Licentiate Diploma). Для здобуття таких дипломів вступники повинні мати 2 роки досвіду роботи вчителем англійської мови як іноземної, та відповідний сертифікат про освіту.

3) підготовка бакалаврів, наприклад, трирічне навчання на здобуття ступеня бакалавра мистецтв у галузі навчання англійської мови як іноземної у Чічестерському інституті вищої освіти, чи дворічна програма підготовки бакалаврів мистецтв вищого рівня у галузі навчання англійської мови як іноземної (BA (Honours) in TESOL) в університеті м. Лідс.

4) підготовка магістрів педагогіки у галузі навчання англійської мови як іноземної, яка здійснюється деякими університетами (Ліверпульським Лідським, Лондонським та ін.). Програми розраховані як на британців, так і на представників з інших країн.

Усі вищевказані кваліфікації можна отримати за різними формами: навчаючись очно, заочно, дистанційно, комбінуючи дистанційну із очною та ін. Оскільки у Великій Британії величезна увага надається пасивній та активній практиці, кваліфікації початкового рівня (initial teacher training - ІТТ) не надаються дистанційно, а от із набутим досвідом чи маючи певний сертифікат (диплом), є можливість отримати кваліфікацію магістра, Кембріджський диплом чи диплом Лондонського коледжу Трініті дистанційно чи частково дистанційно.

Спіраючись на результати ґрунтовного аналізу особливостей методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії, здійсненого І.П.Задорожною, можна зробити висновок про те, що у Великій Британії існує багаторівнева система підготовки вчителів англійської мови як іноземної [2].

Рівні відрізняються один від одного тривалістю, вступними вимогами, кваліфікаційними нагородами та перспективами на майбутнє. Часто необхідною умовою для вступників є певний стаж роботи. Аналіз змісту різноманітних програм свідчить про поєднання в їхній структурі лінгвістичного та методичного компонентів. Для останнього типовими є теми, які стосуються застосування ефективних методів та прийомів, впровадження інноваційних технологій, використання різних засобів та навчальних матеріалів, методів контролю та оцінювання. Авторка робить висновок про те, що програми підготовки вчителів англійської мови як іноземної містять два взаємопов'язані компоненти – лінгвістичний і методичний; методичний компонент включає вивчення окремих теоретичних питань (механізми сприйняття мови, порівняння процесів вивчення рідної мови та іноземної тощо) з акцентом на практичні проблеми навчання; переважна більшість курсів передбачає роботу в школах; у підготовці вчителів англійської мови як іноземної велика увага приділяється комунікативному підходу, проблемному навчанню та розвитку критичного мислення майбутніх учителів; помітна тенденція до врахування контексту подальшої діяльності студентів [2, с. 105-125]. Крім того, автор зазначає, що «у професійній підготовці вчителя помітна тенденція до надання переваги прикладним дисциплінам та вилученню з числа обов'язкових тих, які не мають особливої практичної цінності. Навчальні програми характеризуються яскраво вираженою прагматичною спрямованістю, що дає змогу підготувати студента до практичної діяльності. Реалізація зв'язку теорії та практики здійснюється через узгодження теоретичного та практичного компонентів курсу, забезпечення тематичної відповідності університетської і шкільної підготовки, що робить можливим негайну апробацію отриманих знань на практиці» [2, с. 123].

Таким чином, корисними для України є наступні надбання педагогічної освіти Великої Британії у галузі підготовки вчителів-філологів:

- педагогічна практика, її роль, тісний зв'язок ВНЗ зі школою: школа впливає на зміст професійно-педагогічної підготовки, вчителі шкіл спільно з тьюторами коледжів/університетів беруть участь у розробці навчальних планів і програм підготовки вчителів;
- стажування за кордоном, а саме у країні, мова якої вивчається;
- викладання практичного курсу у ВНЗ носіями мови;
- практична спрямованість підготовки, зв'язок теорії з практикою;
- спільним з українською реальністю є те, що у більшості закладів навчальні плани будуються за модульним принципом, що дозволяє досягти значної гнучкості та варіативності.

Крім того, особливістю британської підготовки вчителів англійської мови як іноземної (а саме така підготовка ведеться в Україні) є:

- наявність багаторівневої підготовки фахівців (від курсів на отримання сертифікатів до підготовки бакалаврів і навіть магістрів);
- курси в більшості розраховані на британців та іноземних громадян, вимагають від вступників високого рівня володіння англійською і часто наявності певного стажу роботи;
- велика роль надається практиці/ стажуванню у школі (в окремих випадках на практику у школі відводиться до 25% годин курсу);

- особливістю останніх десятиліть є можливість пройти курс дистанційно або поєднавши дистанційне вивчення теоретичної частини із очною практикою/стажуванням.

Підеумовуючи все вищевказане, варто зауважити, що британський досвід підготовки вчителів-філологів відбувається в межах загальноєвропейських тенденцій і дійсно вартий глибокого дослідження, а саме, на думку автора, варто звернути увагу на такий мало досліджений аспект підготовки британських фахівців як дистанційний.

Список використаних джерел:

1. Базуріна В.М. Професійна підготовка вчителів іноземних мов у Великій Британії: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Базуріна Валентина Михайлівна. — Ж., 2006. — 234 с.

2. Задорожна І. П. Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Задорожна Ірина Павлівна. — Т., 2002. — 332 с.

3. Парінов А.В. Реформа вищої педагогічної освіти в Англії: передумови і тенденції розвитку (кінець 80-х - початок 90-х років XX століття): Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / А.В. Парінов. — К., 1995. — 24 с.

4. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності: монографія / Пуховська Людмила Прокопівна. - К.: Вища школа, 1997. - 180 с.

5. Common European Framework. — Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/Framework_EN.pdf

6. http://www.britishcouncil.org/types_englang_learn teachuk.pdf

7. <http://www.europa-pages.com/uk/ELT-Acronyms.html>

8. www.quality-tesol-ed.org.uk

ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ Я-КОНЦЕПЦІЇ РЕЛІГІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ

Уткіна А.Д.

В статье исследуются структурно-динамические аспекты Я-концепции религиозной личности. Я-концепция личности верующего определяется как совокупность дифференцированных представлений верующего о самом себе, сформированных в результате интериоризации образов человека и соответствующих им форм, способов поведения и деятельности, выработанных и транслируемых религией.

У статті досліджується структурно-динамічні аспекти Я-концепція релігійної особистості. Я-концепція особистості віруючого про самого себе, сформована в результаті інтеріоризації образів людини і відповідних їм форм, засобів і стереотипів поведінки і діяльності, вироблених і трансльованих релігій.

The article represents the research of structural-dynamic aspects of the Self-conception of a religious person. Self-conception of a religious